

3. Демидов Ю.Н. Уголовно-правовые меры борьбы с правонарушениями в экстремальных условиях / Ю.Н. Демидов – М., 1993.
4. Загальне положення про спеціальну Урядову комісію з ліквідації надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, затверджено постановою Кабінету Міністрів України № 843 від 14.06.02.
5. Закон України «Про правовий режим надзвичайного стану». – Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 23. – ст.176.
6. Кони А.Ф. Собрание сочинений в восьми томах. / А.Ф. Кони – М.: Юрид. лит., 1966. – Т. 1. – Крушение царского поезда в 1888 году (Барки – Тарановка). – 568 с.
7. Корма В.Д. Основы криминалистического учения о техногенных источниках повышенной опасности: автореф. дисс. ...докт. юрид. наук: 12.00.09 / Корма В.Д. – М., 2006. – 52 с.
8. Кудрявцев В.Н. Объективная сторона преступления / В.Н. Кудрявцев – М.: Госюриздат, 1960.
9. Ларин А.М. Расследование по уголовному делу. Планирование, организация. / А.М. Ларин – М.: Юрид. лит., 1970.
10. Порядок розслідування та ведення обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві (НПАОП 0.00-6.02-04), затверджено постановою Кабінету Міністрів України № 1112 від 25.08.04 р.
11. Самыгин Л.Д. Расследование преступлений как система деятельности. / Л.Д. Самыгин. – М., 1989.
12. Цветков С.И. Криминалистическая теория принятия тактических решений: автореф. дисс. ...докт. юрид. наук: 12.00.09 / Цветков С.И. – М., 1992.
13. Яблоков Н.П. Криминалистика: учебник / Н.П. Яблоков. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Норма, 2008. – 400 с.

УДК 343.98.06: 348 (477)

ЕТНОРЕЛІГІЙНА ВОРОЖНЕЧА В РАКУРСІ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Сабадаш В.П., к.ю.н., доцент

Ларкін М.О., аспірант

Запорізький національний університет

У статті висвітлюється питання етнорелігійної ворожнечі в контексті криміналістичного дослідження (ворожнеча→конфлікт→злочин).

Ключові слова: етнічна, расова, національна, релігійна, ворожнеча.

Сабадаш В.П., Ларкин М.А. ЭТНОРЕЛИГИОЗНАЯ ВРАЖДА В РАКУРСЕ КРИМИНАЛИСТИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ / Запорожский национальный университет, Украина

В статье освещаются вопросы этнорелигиозной вражды в контексте криминалистического исследования (вражда→конфликт→преступление).

Ключевые слова: этническая, расовая, национальная, религиозная, вражда.

Sabadash V.P., Larkin M.A. ETHNIC AND RELIGIOUS HOSTILITY IN THE PERSPECTIVE OF CRIMINALISTICS RESEARCH / Zaporizhzhya national university, Ukraine

In the article light up the questions of ethnic and religious hostility in the context of forensic investigations (hostility → conflict → crime).

Key words: ethnic, racial, national, religious, hostility.

Світовий соціум XXI століття являє собою складну мобільну систему, у межах якої, як це не прикро усвідомлювати, оновлюються, видозмінюються й набувають специфічного для кожної окремої країни розвитку конфліктні ситуації на ґрунті расової, національної і/або релігійної ворожнечі. Україна як багатонаціональна держава на жаль теж втягнута в деліктні процеси зазначеної спрямованості. Расизм, фашизм, національний й релігійний екстремізм, ксенофобія – це той ланцюг негативних явищ, на тлі якого прискорюється криміналізація сучасного суспільства.

Питанням дослідження феномена етнорелігійної ворожнечі присвячені роботи таких учених, як Ю.М. Антонян, У.Н. Ахмедов, М. Браун, М.Д. Давітадзе, Я.Ю. Кондратьєв, О.М. Коршунова, Р. Майлз, В.О. Нікітюк, О.Р. Ратинов, О.В. Шлегель та ін.

Метою статті є дослідження питань етнорелігійної ворожнечі в контексті криміналістичної науки, завданням якої є оптимізація процесу розслідування злочинів, що вчиняються на ґрунті расової, національної і/або релігійної ворожнечі.

Для подальшого з'ясування зазначеної вище проблеми звернемося до загальноприйнятого тлумачення поняття ворожнечі: «Ворожнеча – відносини й дії між ким-небудь, пройняті ненавистю, недоброзичливістю» [1, 202]; а «Ненависть – почуття великої неприхильності, ворожості до кого-, чого-небудь // Вороже ставлення до кого-небудь» [1, 768].

Згідно з результатами досліджень Київського міжнародного інституту соціології, у період між 1994 та 2005 роками рівень ксенофобії в Україні підвищився на 18% . Прояви відкритої ксенофобії, що спостерігаються все частіше, включають випадки культурного вандалізму, хуліганства за національними ознаками, побиття людей на ґрунті расової та етнічної ненависті. Проблема ксенофобії є особливо актуальною для регіонів із поліетнічним складом населення, де характер міжнаціональних відносин відіграє надзвичайно важливу роль. Прикладом такого українського регіону є Південь, що суттєво відрізняється від інших за національним складом населення. Тут проживають представники 133 національностей, причому особи некорінної національності складають понад 45% населення, тоді як загалом по Україні цей показник дорівнює 26,4% [2].

Інтенсивний розвиток комунікацій, міграція населення, кризові явища у світовій економіці – це той базис, на якому у XXI столітті ґрунтуються взаємостосунки сучасних етносів, це те, що розширює сферу їхньої взаємодії і водночас протистояння, й навіть агресивної конфронтації.

При цьому не можна забувати, що в умовах глобалізації етнічні групи прагнуть зберегти себе, свій історичний досвід, свою унікальну культуру й релігію. Сучасні держави у своїй більшості є поліетнічними та багатоконфесійними, тому сьогодні практично не існує країн, де б не відбувалися конфлікти на етнічному і/або релігійному ґрунті.

За визначенням В.Ю. Шепітька, «Конфлікт (*від лат. conflictus – зіткнення*) – зіткнення протилежних цілей, інтересів, позицій, думок або поглядів опонентів чи суб'єктів взаємодії. В основі будь-якого конфлікту лежить ситуація, яка включає або суперечливі позиції сторін з якогось приводу, або протилежні цілі чи засоби їх досягнення в даних обставинах, або розбіжність інтересів, бажань, нахилів опонентів тощо» [3, 132-133].

Суттєве криміналістичне значення має той факт, що злочини на ґрунті етнорелігійної ворожнечі мають нетрадиційну структуру. Злочини ж з традиційною структурою являють собою конфлікт, у якому беруть участь тільки дві сторони: потерпіла (особа, якій спричинено шкоду) та винна.

Кожна з названих сторін може бути представлена різною кількістю учасників. Потерпілою може бути одна особа, або шкода може бути спричинена правам й інтересам групи осіб. Злочин теж може бути скоєний однією особою або групою осіб. Численність групи при цьому може бути якою завгодно. У процесі скоєння злочину, крім прав та інтересів потерпілого, винний може порушувати права і законні інтереси третіх осіб. Однак вказані треті особи не є самостійною стороною конфлікту, оскільки винні не пов'язують з їхньою діяльністю настання або ненастання злочинних наслідків.

Якщо ж розглядати структуру конфлікту при вчиненні злочинів етнорелігійного характеру, то цей конфлікт завжди має три сторони. Наявність третьої сторони конфлікту в структурі злочинів, що вчиняються на ґрунті расової, національної чи релігійної ворожнечі, має велике криміналістичне значення.

Крім суб'єкта злочину та потерпілого, як самостійна сторона конфлікту виступає третя його складова – група осіб з відповідними ознаками раси, національності і/або конфесійної приналежності, на які власне й «розповсюджується» ворожнеча. Інакше кажучи, як третя сторона конфлікту виступає та група осіб, приналежність до якої породжує ворожнечу або ненависть, та провокує агресію.

Винного можуть не цікавити інші відмінні риси потерпілого, крім наявності ознаки, на основі якої останній віднесений ним до цієї певної групи. Мета посягання – здійснення впливу на третю сторону, яка виступає безпосереднім учасником конфлікту, знання відносно існування якої має для винного першочергове значення.

Отже, дуже важливим є з'ясування причин виникнення цих конфліктів і розробка системи протидії цьому не просто негативному явищу, а потенційно криміналізованому процесу, який практично завжди має своє логічне завершення – злочин за мотивом етнорелігійної ворожнечі.

Певними чинниками виникнення міжетнічних конфліктів, на думку І.Г. Оніщенко, є:

«По-перше, рівень національної самосвідомості. Якщо цей рівень вищий чи нижчий за адекватний, це призводить до зростання етноцентризму.

По-друге, наявність у суспільстві «критичної маси» проблем, що стосуються етнонаціонального буття.

По-третє, наявність політичних сил, які спроможні використати у боротьбі за владу два попередні чинники» [4, 71].

В основі ж расової, національної й релігійної ворожнечі лежать так звані теорії вищості одних рас, націй і релігій над іншими. Як відомо, засновником ідеології расизму вважається французький філософ, письменник, дипломат, граф Жозеф Артюр де Гобіно (*Joseph Arthur comte de Gobineau, 1816-1882*). Саме він написав протягом 1853-1855 рр. відомий тепер в усьому світі трактат «Досвід про нерівність людських рас» (*«ESSAI SUR L'INÉGALITÉ DES RACES HUMAINES», par G.A. DE GOBINEAU, premier secrétaire de la légation de France en Suisse, membre de la Société Asiatique de Paris*) [5].

Новим расизмом, на відміну від традиційного, сьогодні називають, услід за І. Валлерстайном [6], ідеологію та символи вищості не тільки расового, а й будь-якого іншого характеру: національного, державного, культурного, релігійного, мовного, політичного, економічного та пов'язаних із цим подвійних стандартів. Це призводить до всіяких конфліктів не тільки на державному рівні, а й сприяє дисгармонійному

розвитку людини як особистості, стає причиною кризових явищ у сім'ї, у закладах освіти, охорони здоров'я та ін.

Існування расової, національної чи релігійної ворожнечі в сучасних умовах зумовлюється головним чином:

- низьким рівнем освіти та культури населення;
- прорахунками в державній етнорелігійній політиці;
- нестабільністю й невпорядкованістю діяльності соціальних інститутів;
- відсутністю необхідних засобів впливу з боку органів державної влади і управління, правоохоронних органів тощо;
- кризовими явищами в економіці;
- глобалізацією, яка прискорює міграцію, змішування рас, етносів, культур, релігій та звичаїв, що призводить до взаємного непорозуміння, роздратування, неповаги до «їхніх» (чужих) нравів, звичаїв, поглядів, традицій, уподобань, стилю життя і т.і.

Про зростання кількості злочинів, скоюваних на ґрунті расової, національної чи релігійної ворожнечі свідчать як офіційні статистичні дані правоохоронних органів, так і повідомлення ЗМІ, у яких наводяться факти щодо нападів, побиття, вбивств людей за вказаним мотивом. Сучасні зарубіжні дослідники теж занепокоєні цією загальносвітовою тенденцією; так, Е. Сміт прямо вказує на відродження етнічних конфліктів у світі [7].

Расова, національна чи релігійна ворожнеча як об'єкт криміналістичного дослідження не може розглядатися осторонь визначення рівня толерантності, форми та причин появи її антиподів загалом у світі та українському суспільстві, зокрема. Феномени поліетнічності та поліконфесійності свідчать про національну дистанційованість населення та зростання індексу ксенофобії в сучасній Україні. Розглядаючи тенденції етнокультурної толерантності в українському суспільстві, В.О. Бакальчук зазначає, «що лише 12% опитаних оцінюють сучасну ситуацію в країні як спокійну, а понад 67% – як напружену і конфліктну. Причиною суспільного неспокою для 34% опитаних є зростання кількості мігрантів і біженців в українському суспільстві. Кількість респондентів, які протягом трьох останніх років стикалися з дискримінацією, становить 32% опитаних. Досить високий рівень толерантності респонденти виявили щодо українців, росіян, білорусів та євреїв, тобто, до тих, з ким маємо певний історичний досвід спільного проживання. У цілому, терпимо сприймаються населенням молдавани та кримські татари, проте, досить високий рівень нетерпимості опитані проявили у ставленні до представників афро-азіатських країн (які не розглядаються навіть у якості постійних жителів України), та висловилися, що неприпустимо впускати до країни представників кавказьких народів 30% опитаних, циган – 39% та афганців – 29%. Значною мірою показник рівня етнокультурної толерантності в українському суспільстві пояснюється відношенням населення до збільшення кількості мігрантів із числа представників цих етнічних груп» [8, 70].

Расова, національна чи релігійна ворожнеча детермінує скоєння тяжких злочинів проти особистості: вбивств, завдання шкоди здоров'ю, побоїв та інших насильницьких дій, загрози їх скоєння. Крім того, вони негативно впливають на психічний і моральний стан жертви, її рідних та близьких, що у свою чергу може спровокувати останніх на помсту і нові злочини.

Злочини, скоювані за мотивом національної, расової, релігійної ворожнечі або ненависті, являють собою категорію злочинів, яка особливо небезпечна в суспільстві з

різними культурами. Залишаються відкритими питання щодо створення окремих методик розслідування цих злочинів.

Щоб доказати скоєння злочинів зазначеної категорії, суб'єкти розслідування повинні звернути увагу на:

- первинну кваліфікацію злочину;
- кримінальний тандем «підозрюваний – потерпілий» (аналізування особливостей, притаманних саме цим особистостям та їхньому оточенню);
- специфіку допитів свідків, потерпілого (або потерпілих) та підозрюваного (або підозрюваних);
- дані експертиз;
- висновки окремих фахівців, які залучаються до процесу розслідування.

На зламі XX та XXI століть спостерігається загострення проблеми, яка протягом багатьох століть існувала у всіх великих багатонаціональних державах, – це питання щодо спільного проживання на одній території різних народів, національностей, етносів. Якщо раніше був очевидним соціологічний, політичний та історичний характер проблеми, то останнім часом, на жаль, наявним є юридичний аспект, адже етноконфесійне «непорозуміння» вже проявляється в актах насильства, приниження, образи, побиття, вбивства, тобто переходить у площину соціального панування, стає своєрідною формою соціальної дискримінації, нерівності і приводом навіть для людської незахищеності й небезпеки, криміналізує суспільство та руйнує його конституційні засади.

Етнорелігійна ворожнеча як об'єкт криміналістичного дослідження – це явище, яке не тільки впливає на поведінку, ставлення і почуття людей (потерпілі, злочинці, свідки, сторонні спостерігачі і загалом суспільство), а й слугує доказовою базою, мотиваційною складовою злочинів, що вчиняються на ґрунті расової, національної чи релігійної ворожнечі.

Розпалювання міжетнічної, расової та релігійної ворожнечі, і як наслідок – злочини проти особи, скоювані на ґрунті цієї неприязні, сьогодні являють собою «оновлену» реальність нашого життя, яка потребує не тільки теоретичного й законодавчого базису, а й практичних методичних розробок, за допомогою яких почне працювати законодавче підґрунтя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2007. – 1736 с.: іл.
2. Захарченко А. Шляхи та механізми подолання проявів ксенофобії на півдні України/ А. Захарченко// Регіональний філіал НІСД у м. Одеса [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/Monitor/Juni/13.htm>.
3. Шепітько В.Ю. Криміналістика: словник термінів / Валерій Юрійович Шепітько. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. – 264 с.
4. Оніщенко І.Г. Основи етнології/ Ірина Григорівна Оніщенко: навч. посібник. – К.: Вид-во Європ.ун-ту, 2004. – 168 с.
5. Гобіно Ж.А. Опыт о неравенстве человеческих рас / Жозеф Артюр де Гобіно. – М.: Одиссей: Олма-Пресс, 2001. – 764, [1] с. – (Библиотека «Одиссей»). – Доп. тит. л. с вых. дан. ориг.: Paris, 1853.

6. Валлерстайн И. Альбатрос расизма: социальная наука, Йорг Хайдер и сопротивление/ И. Валлерстайн // Социологические исследования. – 2001. – № 10. – С. 36-46.
7. Сміт Е. Нації та націоналізм у глобальну епоху / Ентоні Сміт; Георгій Касьянов (наук. ред.), Микола Климчук (пер. з англ.), Тарас Цимбал (пер. з англ.). – К.: Ніка-Центр, 2006. – 320 с. – (Серія «Зміна парадигми»). – Бібліогр.: С. – 257-286.
8. Бакальчук В.О. Тенденції етнокультурної толерантності в українському суспільстві / В.О. Бакальчук // Стратегічні пріоритети. – 2007. – № 4 (5). – С. 69-75.

УДК 341: 347.44

ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ СТАНОВЛЕННЯ ПРОБЛЕМИ ВИНИКНЕННЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ ДОГОВОРІВ УКРАЇНИ

Узунова О.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Статтю присвячено історико-правовому нарисові виникнення міжнародно-правових актів. Розглянуто імплементаційний процес норм міжнародного права в національне законодавство. Виділені принципові положення, які містяться в міжнародних договорах України.

Ключові слова: міжнародно-правовий договір, національне законодавство, імплементація, кримінально-процесуальне судочинство.

Узунова О.В. ИСТОРИКО-ПРАВОВОЙ АСПЕКТ СТАНОВЛЕНИЯ ПРОБЛЕМЫ ВОЗНИКНОВЕНИЯ МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВЫХ ДОГОВОРОВ УКРАИНЫ / Запорожский национальный университет, Украина

Статья посвящена историко-правовому очерку возникновения международно-правовых актов. Рассмотрен процесс имплементации международного права в национальное законодательство. Выделены принципиальные положения, которые содержатся в международных договорах Украины.

Ключевые слова: международно-правовой договор, национальное законодательство, имплементация, уголовно-процессуальное судопроизводство.

Uzunova O.V. THE HISTORICAL-LEGAL ASPECT OF BECOMING THE PROBLEM OF ORIGIN THE INTERNATIONAL-LEGAL AGREEMENT OF UKRAINE / Zaporizhzhya national university, Ukraine

The article is devoted to the historical-legal essay of origin of international-legal acts. The process of implementation of the international law in a national legislation is considered. The principle positions which contains in the international agreements of Ukraine are selected.

Key words: the international-legal agreement, national legislation, implementation, criminal procedure.

Проблема злочинності, зокрема, боротьба з нею, зобов'язувала держави об'єднувати свої зусилля та надавати одна одній правову допомогу. На сьогодні, відомі численні пам'ятки історії, що підтверджують існування міжнародного співробітництва між державами в цій галузі.

Україна, на всіх етапах своєї історії, намагалася поєднувати спільні інтереси між слов'янськими народами, князівствами, церквою та іншими громадами. Необхідно було швидко орієнтуватися в міжнародній ситуації, розробляти узгоджені плани дій та вдосконалювати форми взаємодії та надавану правову допомогу [1, 330].